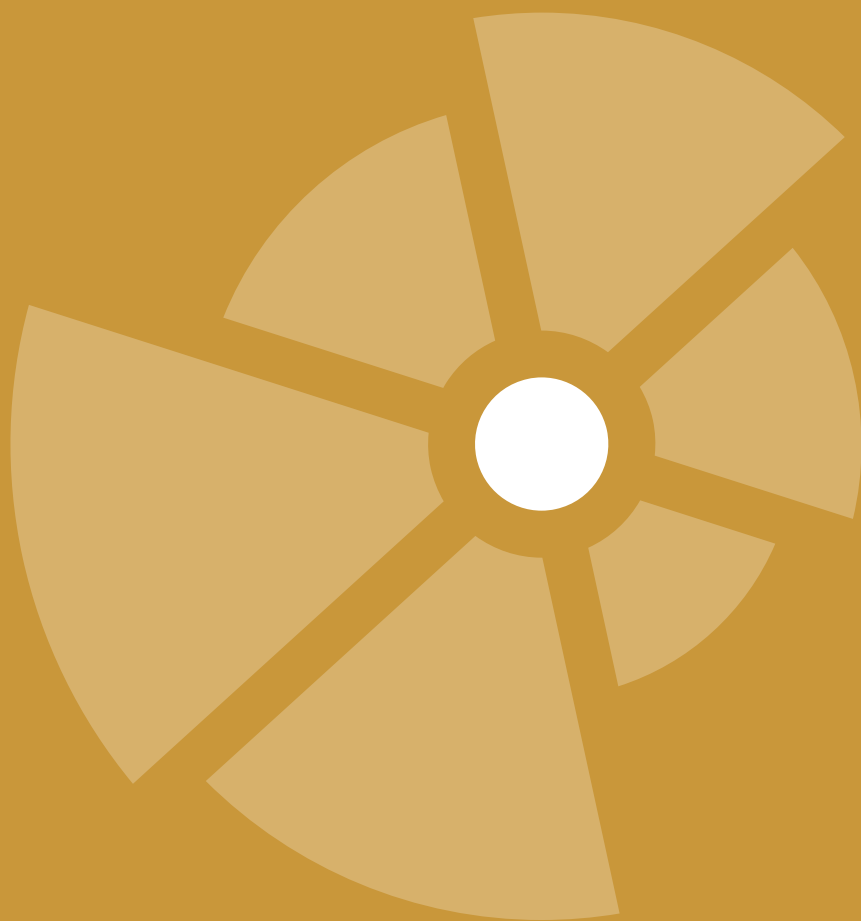


Advies over de Natuurdoelanalyse Norgerholt, provincie Drenthe



1. Het advies van de Ecologische Autoriteit

De provincie Drenthe heeft een natuurdoelanalyse (NDA) opgesteld voor het Natura 2000-gebied Norgerholt. De NDA moet duidelijk maken wat de stand van de beschermde natuur is, of de bestaande en geplande maatregelen voldoende zijn om achteruitgang van de natuur te voorkomen en beschermde natuur in stand te houden, of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Op verzoek van de provincie Drenthe heeft de Ecologische Autoriteit getoetst of de NDA een goede basis is voor de maatregelen in het gebiedsprogramma van de provincie Drenthe.

In dit advies:

- De Ecologische Autoriteit onderschrijft de conclusie in de NDA dat de natuurdoelen met de geplande maatregelen niet worden gehaald. De natuurkwaliteit wordt aangetast door de te hoge stikstofdepositie. Omdat het Norgerholt klein is, is het gebied bovendien extra gevoelig voor negatieve invloeden vanuit de omgeving.
- Uit de NDA wordt niet duidelijk hoe de kwaliteit van het bos zich in de afgelopen decennia heeft ontwikkeld. Ook zijn niet alle knelpunten voor de natuur voldoende duidelijk. Het gaat dan bijvoorbeeld om verdroging.
- Inzicht in de werking van het landschapsecologische systeem en een duidelijke analyse van de knelpunten ontbreken. Het is nodig hierbij verder in de tijd terug te kijken omdat bossen traag reageren en omdat dit helpt bij het benoemen van herstelmaatregelen. Bovendien is aanvullend onderzoek nodig, bijvoorbeeld naar de effecten van verdroging op de natuur en naar de invloed van het beheer op de kwaliteit van het bos.
- Maatregelen zijn snel nodig zodat de natuurdoelen op termijn kunnen worden behaald. Het gaat om bronmaatregelen om de stikstofemissie te verminderen. Daarnaast gaat het om maatregelen als het inrichten van een bufferzone en maatregelen die de inspoeling van meststoffen naar het ven en moerasbos beperken.

Wat staat in de natuurdoelanalyse Norgerholt?

Het Natura 2000-gebied Norgerholt is een bosgebied van 26 hectare groot tussen de dorpen Norg, Westervelde en Zuidvelde. Het bos maakt deel uit van één van de best bewaarde esdorpenlandschappen van Nederland. Het Norgerholt met zijn reusachtige eiken is al eeuwenoud en behoorde ooit tot het gemeenschappelijk bezit van de boeren in de Marke Norg die het voor de houtvoorziening gebruikten. Het bos bleef gemeenschappelijk bezit tot 1962. Toen verkochten de markegenoten het bos aan Natuurmonumenten, en is gekozen voor de verdere ontwikkeling van het Norgerholt als natuurlijk bos, met zo min mogelijk menselijk ingrijpen. Opvallend zijn de van oudsher mooie bosranden met witte klaverzuring, dalkruid, salomonszegel en Norger bosmuur en het hoogveenbos dat deel uitmaakt van het gebied.

Het Norgerholt behoort tot het Natura 2000-landschap Hogere zandgronden en is aangewezen als Habitatrichtlijngebied voor de habitattypen H9120 Beuken-eikenbos met hultst en H91D0 Hoogveenbossen. Het habitatype beuken-eikenbossen met hultst komt hier voor in een voor Drenthe kenmerkende variant waarin zomereik domineert. Een deel van de bosranden laat overgangen naar het eiken-haagbeukenbos zien, waarvoor het gebied echter niet is aangewezen. Het moerasbos behoort tot het habitatype hoogveenbossen.

In de NDA is aangegeven dat stikstofdepositie en de beperkte omvang van het gebied de belangrijkste knelpunten voor het gebied zijn. Door de stikstofdepositie ontstaat volgens de NDA het risico op verzuring en verzuuring. Door de beperkte omvang heeft het bos veel randlengte waardoor de beïnvloeding vanuit de omliggende landbouwpercelen relatief groot is. Verdroging en de inspoeling van meststoffen vanuit de

omliggende landbouwgronden zijn (mogelijke) knelpunten voor het realiseren van de natuurdoelen in het Norgerholt.

De NDA stelt dat beide habitattypen stabiel in het gebied voorkomen, maar dat verslechtering voor beide habitattypen niet is uitgesloten. De verbeteringsdoelstelling voor het beuken-eikenbos met hulst is nog niet binnen bereik. Dit komt vooral doordat de stikstofdepositie in 2030 nog te hoog zal zijn. De NDA concludeert dat overlevingsmaatregelen en aanvullende herstelmaatregelen in combinatie met een aanzienlijke vermindering van stikstofdepositie nodig zijn. Voorstellen voor overlevingsmaatregelen en aanvullende herstelmaatregelen zijn niet in de NDA opgenomen. Ook doet de NDA geen duidelijke uitspraken over de noodzaak voor het treffen van bronmaatregelen.

Wat vindt de Ecologische Autoriteit van de analyse en de conclusies?

De NDA is prettig geschreven en compact. De Ecologische Autoriteit constateert wel dat in de NDA een (samenvatting van) een landschapsecologische systeemanalyse (LESA) en eenduidige informatie ontbreekt over bijvoorbeeld de grondwaterstanden en de bodemkwaliteit. Bovendien ontbreekt een beschrijving van de ontwikkeling van de natuurkwaliteit vanaf de referentiesituatie (2004).

De Ecologische Autoriteit onderschrijft de conclusie in de NDA dat te hoge stikstofdepositie en de beperkte omvang van het Norgerholt belangrijke knelpunten voor het Norgerholt zijn. De conclusies over een mogelijk belangrijk knelpunt als verdroging zijn in de NDA niet duidelijk beschreven. De wijze waarop stikstofdepositie in de kwaliteit van het bos tot uitdrukking komt is evenmin duidelijk beschreven.

De NDA bevat nauwelijks maatregelen om verslechtering te voorkomen en de doelen voor kwaliteitsverbetering van het habitatype beuken-eikenbossen met hulst te realiseren. Daarnaast geeft de natuurdoelanalyse geen beschouwing over de resultaten van het gevoerde beheer (van voornamelijk 'niets doen') op de kwaliteitsontwikkeling van het bos.

De Ecologische Autoriteit onderschrijft de conclusie in de NDA dat verslechtering van de beide habitattypen niet is uit te sluiten en dat de doelen met de huidige maatregelen niet worden gehaald (oordeel 'Nee, tenzij'). Anders dan wat in de NDA staat sluit de Ecologische Autoriteit niet uit dat er in beide aangewezen habitattypen al kwaliteitsverslechtering is opgetreden. Zo blijkt uit literatuur en het veldbezoek van de Ecologische Autoriteit dat in het beuken-eikenbos de aanwezigheid van oude bossoorten in de afgelopen twintig jaar is afgenomen¹, er weinig verjonging in het bos plaatsvindt en eiken plaatselijk een slechte kwaliteit hebben. In het hoogveenbos komt een ongewenste ondergroei voor van pitrus en andere soorten die duiden op voedselrijke omstandigheden.

De Ecologische Autoriteit adviseert de NDA te verbeteren op de volgende punten:

- **Onderbouwing en aanpassing conclusies en knelpunten.** Onderbouw de conclusie dat de trend voor de oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen stabiel is beter en pas de conclusie aan wanneer daaruit blijkt dat verslechtering niet is uitgesloten. Zorg dat alle belangrijke knelpunten in beeld zijn en pas op basis daarvan de knelpuntenanalyse aan. Neem gebiedsinformatie die nodig is voor de navolgbaarheid van de conclusies op in de NDA en verwijst naar achterliggende bronnen voor detailinformatie.
- **Trendanalyse en meetbare doelen.** Geef inzicht in de kwaliteit van de habitattypen bij aanmelding van het Natura 2000-gebied én in de huidige situatie. Betrek hierbij ook oudere informatie over het gebied. Leid hieruit de trends af. Geef een concrete invulling aan de verbeterdoelstellingen.
- **Inzicht in landschapsecologisch systeem.** Neem een samenvatting op van een landschapsecologische systeemanalyse (LESA). Hieruit moet blijken welke ecologische condities nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te bereiken, welke knelpunten in het systeem daarbij bestaan en welke maatregelen mogelijk zijn om deze op te heffen. Beoordeel de gevolgen van (eventuele) verdroging, stikstofdepositie, de inspoeling van meststoffen en de geringe omvang van het Norgerholt. Beoordeel bovendien de mogelijke

¹ Proosdij, A.S.J. van & R.J. Bijlsma, 2021, Natuurlijke ontwikkeling van bosstructuur en vegetatie in Natura 2000-gebied Norgerholt. Wageningen Environmental Research, in opdracht van provincie Drenthe.

gevolgen van klimaatverandering voor het behalen van de doelen. Zo ontstaat meer inzicht in de noodzaak voor nieuwe, aanvullende maatregelen.

- **Kennisprogramma.** Maak een samenvattend overzicht van kennisleemten en onderzoeksvragen die uit de NDA naar voren komen. Zet een samenhangend kennis- en monitoringsprogramma op waarmee de benodigde kennis en gegevens structureel worden verzameld.

De Ecologische Autoriteit concludeert op basis van de NDA dat verslechtering van de natuur in het Norgerholt niet is uitgesloten en dat met de bestaande en geplande maatregelen de doelen niet worden gehaald. Het is wettelijk niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen en totdat daadwerkelijk verdere verslechtering is opgetreden.² De NDA beschrijft nauwelijks aanvullende maatregelen. Dit biedt onvoldoende zekerheid dat verdere verslechtering niet zal optreden en dat de Natura 2000-doelen worden gehaald.

Omdat verslechtering moet worden voorkomen, adviseert de Ecologische Autoriteit om niet langer te wachten met het uitvoeren van (aanvullende) maatregelen, waarvan zeker is dat ze nodig en effectief zijn. Hiermee kan ook voorkomen worden dat het behalen van de doelen wordt bemoeilijkt. Dit geldt bijvoorbeeld voor:

- Verlagen van de stikstofdepositie door bronaanpak.
- Voortzetten van het exotenbeheer.
- Realiseren van een bufferzone rondom het Norgerholt om inwaaiing en inspoeling van meststoffen te voorkomen.
- Aanvullend onderzoek uitvoeren naar:
 - de effecten van het sinds 1962 gevoerde beheer op de kwaliteit van het bos en -indien nodig- het aanpassen van het beheer;
 - de omvang van verdroging en de effecten van verdroging op het beuken-eikenbos met hulst en -indien nodig- het nemen van aanvullende maatregelen;
 - de hydrologie (waterkwaliteit en waterkwantiteit) van het ven en het hoogveenbos om de inspoeling van meststoffen naar het ven en het moerasbos te beperken en een stabiel waterpeil te realiseren.

Leeswijzer bij het vervolg van dit advies

Hoofdstuk 2 bevat, per onderdeel van de NDA, hoe bovenstaand advies uitwerkt. In hoofdstuk 3 staan adviezen van de Ecologische Autoriteit voor het provinciale gebiedsprogramma.



Figuur 1. Ligging van het Natura 2000-gebied Norgerholt, ten zuiden van Norg. Bron: www.natura2000.nl

² Zie paragraaf 3 van de Interpretation Guide Natura 2000-beheer en dit arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie: C-418/04.

Waarom een natuurdoelanalyse?

Het Rijk ziet dat de kwaliteit van natuur onder druk staat, onder meer als gevolg van intensief gebruik van land en water, emissies van stikstof en klimaatverandering. Met de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) en het bijbehorende verbeterprogramma³ wil Nederland die negatieve trend keren.

In die regelgeving is ook vastgelegd dat per Natura 2000-gebied een zogenoemde natuurdoelanalyse (NDA) moet worden gemaakt. Daarin moet blijken wat de actuele natuurkwaliteit is, welke knelpunten ('drukfactoren') er zijn en hoe de natuurdoelen voor dat gebied kunnen worden behaald. Een NDA biedt op zijn beurt input voor een gebiedsprogramma waarin wordt opgenomen welke maatregelen⁴ daadwerkelijk genomen zullen worden.

Waarom een advies van de Ecologische Autoriteit?

De provincie Drenthe heeft de NDA over het Norgerholt voorgelegd aan de Ecologische Autoriteit. De Ecologische Autoriteit toetst of in de NDA alle essentiële ecologische informatie werd betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's.⁵ In de bijlage bij dit advies staan de werkwijze, samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt zijn te vinden door nummer 5112 op www.ecologischeautoriteit.nl in te vullen in het zoekvak.

De Ecologische Autoriteit is zich bewust van de hoge druk en onzekere politieke en maatschappelijke ontwikkelingen waaronder de NDA's van de provincies tot stand moesten komen. Zij waardeert de onder die omstandigheden geleverde kwaliteit. Desondanks onderwerpt de Ecologische Autoriteit de NDA's aan een gedetailleerd wetenschappelijk-ecologisch oordeel. De NDA's vormen een belangrijke onderlegger voor de effectiviteit en doelmatigheid van het (regionale) natuurbeleid, voor de kwaliteit van de politiek-bestuurlijke afweging van maatregelen én voor het succes van gebiedsprocessen met alle belanghebbenden. Goede informatie in de NDA is daarmee een randvoorwaarde voor de kwaliteit van de besluitvorming en voor het samen met anderen (bestuurders, burgers en ondernemers) werken aan een goede natuur- en leefkwaliteit van het hele landelijk gebied.

³ Het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering. Dit programma geeft invulling aan de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering. In deze wet is vastgelegd dat de stikstofdepositie omlaag gebracht moet worden en de natuur verbeterd moet worden om de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen en soorten (alsnog) te realiseren.

⁴ Zie voor de reikwijdte van deze maatregelen de Interpretation Guide Natura 2000-beheer, paragraaf 2.4: 'de instandhoudingsmaatregelen kunnen de vorm aannemen van "passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen" en "zo nodig" de vorm van "passende beheersplannen".'

⁵ Zie het Instellingsbesluit van de Ecologische Autoriteit.

2. Toelichting per onderdeel van de NDA

In dit hoofdstuk licht de Ecologische Autoriteit haar advies toe. Informatie die in de NDA moet worden aangevuld, staat in een tekstkader. Naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit is deze ecologische informatie essentieel om het belang van beschermde natuur volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming door de provincie Drenthe over het gebiedsplan voor het Norgerholt.

2.1 Algemene opmerkingen, vorm en navolgbaarheid

De NDA is prettig geschreven en compact. De NDA weet in goed toegankelijke taal een toch vrij complex verhaal neer te zetten. De opzet van de NDA volgt grotendeels de Handreiking Natuurdoelanalyse van Bijl2.

De Ecologische Autoriteit constateert dat een eenduidige analyse van knelpunten ontbreekt (zie paragraaf 2.3). Bovendien zijn in de NDA geen aanvullende maatregelen opgenomen. Aanvullende maatregelen zijn nodig om verslechtering te voorkomen en de natuurdoelen te behalen.

De Ecologische Autoriteit adviseert een analyse met eenduidige conclusies van knelpunten en noodzakelijke maatregelen aan de NDA toe te voegen. De Ecologische Autoriteit is verder van mening dat een samenvatting en kaarten de leesbaarheid van de NDA verder kunnen vergroten.

Vul de NDA in het vervolgtraject aan met een analyse met eenduidige conclusies van knelpunten en noodzakelijke maatregelen, kaartmateriaal en een samenvatting.

2.2 Instandhoudingsdoelen

In het Aanwijzingsbesluit voor het Natura 2000-gebied Norgerholt zijn de instandhoudingsdoelen geformuleerd in termen van 'behoud' van oppervlakte en 'behoud of verbetering' van kwaliteit. Kwantitatieve en SMART-geformuleerde doelen⁶ ontbreken zowel in het Aanwijzingsbesluit, het beheerplan als in de NDA. SMART-geformuleerde doelen kunnen ervoor zorgen dat de provincie weet waar ze in het gebiedsprogramma op moet sturen, en hoe. Om te kunnen bepalen of deze doelen gehaald worden moet bovendien duidelijk zijn wat op de 'referentiedatum' de staat van de natuur was, de T_0 , en hoe sindsdien de ontwikkeling van de natuurdoelen (trend) in het gebied is.

De referentie en de betekenis daarvan voor de doelen

De referentiedatum is voor Habitatrictlijngebieden het moment dat het gebied door de Europese Commissie is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang (hierna: moment van 'aanmelden').⁷ Voor Vogelrichtlijn-doelen vormt in principe het moment van *aanwijzen* de referentie.⁸ De referentiedata zijn belangrijk om te kunnen bepalen hoe het Natura 2000-gebied ervoor staat. Daarom is het van belang om voor de referentiedata zo goed mogelijk een T_0 te bepalen. In algemene zin geldt het volgende:

- Voor het **verslechteringsverbod** is de T_0 het basisniveau; ten opzichte hiervan mag in ieder geval geen verslechtering optreden.⁹ Trends in het natuurgebied, zowel op het gebied van de ontwikkeling van planten en dieren, maar ook abiotische trends, kunnen een maatstaf zijn voor verslechtering.
- Een **behoudsdoelstelling** valt samen met de referentie, de T_0 . Inzicht in de T_0 maakt het dan mogelijk de behoudsdoelstelling SMART te maken.

⁶ Specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden.

⁷ Zie artikel 4 lid 5 Habitatrictlijn. In de praktijk wordt in Nederland het moment van aanwijzing gebruikt, vaak jaren later. Dat dit niet correct is, heeft de Ecologische Autoriteit in haar advies over de Handreiking Natuurdoelanalyse nog niet naar voren gebracht, maar wel in haar advies 'Doen wat moet én kan' (26 januari 2024, te raadplegen [via haar website](#), zie met name paragraaf 1.1 van de Bijlage).

⁸ Tenzij dat moment voor 10 juni 1994 ligt. In dat geval is 10 juni 1994 de referentiedatum.

⁹ Als in een gebied een betere staat van de natuur is bereikt, dan is volgens de Europese Commissie in principe die verbeterde staat de referentie voor het verslechteringsverbod. Zie de *Interpretation Guide Natura 2000-beheer*, paragraaf 3.5.

- Voor een **verbeterdoelstelling (kwaliteit) dan wel uitbreidingsdoelstelling (oppervlakte/omvang)** is de T_0 niet het doel, maar moet ten opzichte van de T_0 een verbetering of uitbreiding worden gerealiseerd.
- Voor **instandhoudingsdoelstellingen die later, met een wijzigingsbesluit**, zijn toegevoegd, is de referentie afhankelijk van het wijzigingsbesluit. Als de reden voor het toevoegen is dat het habitattype of leefgebied pas na de referentiedatum in het Natura 2000-gebied is ontstaan, dan vormen de natuuroppervlakte en -kwaliteit op dat latere moment de referentie voor de nieuwe doelen. Als het wijzigingsbesluit echter een correctie is op het oorspronkelijke aanwijzingsbesluit (en dus geen actualisatie), zoals het wijzigingsbesluit voor aanwezige waarden uit 2022, dan geldt voor de toegevoegde waarden hetzelfde referentiemoment als voor de eerder vastgelegde doelen.

Conform het Aanwijzingsbesluit voor dit gebied is 7 december 2004 het moment van aanmelding¹⁰ als Habitatrichtlijngebied, en daarmee formeel het referentiemoment voor de habitattypen waar het gebied destijds voor is aangewezen.¹¹

Bepaal de referentiesituatie

De NDA geeft aan dat de habitattypenkaart uit 2013 als referentie is gehanteerd. Deze kaart is gebaseerd op vegetatiekarteringen uit 2010 en 2013. Hierdoor ontbreekt een beeld van de staat van instandhouding op het formele referentiemoment in 2004.

De Ecologische Autoriteit adviseert 2004 als referentiedatum te hanteren. Dit is des te meer van belang omdat veranderingen in bossen zeer langzaam optreden. Gebruik vegetatiegegevens uit deze periode en de periode daarvoor om de referentiesituatie te bepalen voor wat betreft de oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen.

Trends in de oppervlakte en kwaliteit van habitattypen

In de NDA staat dat bij de analyse van de ontwikkeling van de oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen de habitattypenkaart van 2013 en de vegetatiekartering uit 2020 als basis zijn gebruikt. Ook geeft de NDA een samenvatting van de resultaten van een vergelijkend onderzoek van vegetatiekarteringen uit 2002, 2009 en 2020.¹²

Habitattype beuken-eikenbos met hulst

De ecologische analyse voor het habitattype beuken-eikenbossen met hulst in de NDA rechtvaardigt volgens de Ecologische Autoriteit niet de conclusie dat de kwaliteit van het habitattype gelijk is gebleven. In deze ecologische analyse en de daaraan ten grondslag liggende rapporten worden namelijk ontwikkelingen genoemd die mogelijk duiden op kwaliteitsverlies. Het gaat bijvoorbeeld om:

- afname van de bedekking van oud-bossoorten, karakteristieke braamsoorten en adelaarsvaren;
- het verdwijnen van de zwarte specht als broedvogel;
- het ontbreken van verjonging van eik.

Uit de trendanalyse in de NDA blijkt dat de bosstructuur, één van de kwaliteitsaspecten van het habitattype, is verbeterd sinds de aanwijzing van het gebied (in feite sinds het instellen van het huidige beheer), en de Ecologische Autoriteit onderschrijft deze positieve ontwikkeling. De NDA geeft echter weinig inzicht in de afname van kenmerkende soorten¹³ van het beuken-eikenbos in de bosranden die blijkt uit de vegetatiekartering uit 2020¹⁴ en de bovengenoemde vergelijking van de verschillende vegetatiekarteringen die in deze eeuw zijn uitgevoerd. In het beheerplan Norgerholt is wél beschreven dat diverse stikstofminnende soorten zijn toegenomen ten koste van meer kritische plantensoorten. Dit komt in de NDA echter niet terug.

¹⁰ De NDA gaat uit van mei 2003. De referentiedatum is echter het moment dat het gebied op de lijst van Habitatrichtlijngebied is geplaatst, zijnde 4 december 2004.

¹¹ In 2022 is via een wijzigingsbesluit het Norgerholt ook aangewezen voor het habitattype hoogveenbossen. Ook voor dit habitattype is 7 december 2004 het referentiemoment.

¹² Proosdij & Bijlsma, 2022: Natuurlijke ontwikkeling van bosstructuur en vegetatie in Natura 2000-gebied Norgerholt. WUR-rapport 3137.

¹³ Bijvoorbeeld bosanemoon, witte klaverzuring, bosgierstgras, dalkruid, salomonszegel, bosmuur en grote muur.

¹⁴ Jongman, 2020. Vegetatiekartering en Florakartering Fochteloërveen en Norgerholt. Jongman ecologisch advies Groningen.

De Ecologische Autoriteit constateert verder dat de vegetatiekartering uit 2020 erop wijst dat een aanzienlijk gedeelte van het beuken-eikenbos (35%) bestaat uit soortenarme bostypen, waarin de kruidlaag nagenoeg ontbreekt. Het veldbezoek van de Ecologische Autoriteit bevestigt dit beeld. Tijdens het veldbezoek constateerde de Ecologische Autoriteit dat de kwaliteit van het bos onder druk staat: de ondergroei is beperkt, kenmerkende soorten van de vochtige vormen van het bos zijn vaak alleen heel plaatselijk aanwezig. Er is veel strooisel aanwezig, plaatselijk komen veel stekelvarens¹⁵ voor. Verder heeft hultst zich sterk uitgebreid waardoor het bos donkerder is geworden.

Uit het vergelijkend onderzoek van vegetatiekarteringen¹² blijkt dat de bedekking van kenmerkende soorten van de ondergroei van het beuken-eikenbos zoals oud-bossoorten, karakteristieke soorten bramen en adelaarsvaren aanzienlijk is afgenomen in de afgelopen 20 jaar (40-50%; zie figuur 3.9 in het rapport van Proosdij & Bijlsma). De Ecologische Autoriteit ziet dit als een duidelijk teken van floristische verarming van het bos, en daarmee als een negatieve trend in de kwaliteit van het habitatype.

De NDA noemt eveneens dat in het verleden mogelijk een rijker bostype aanwezig was.¹⁶ Tijdens het veldbezoek gaf Natuurmonumenten bovendien aan dat paddenstoelen nagenoeg ontbreken. Dat is opvallend, zeker omdat het Norgerholt een oud bos is met veel dood hout en organisch materiaal.

Anders dan in de NDA is aangegeven is de Ecologische Autoriteit van mening dat er verdrogingsgevoelige bosvegetatie in het Norgerholt aanwezig is. Uit de kartering van 2020 en uit de vegetatieopnamen van de Landelijk Vegetatie Database komt namelijk naar voren dat in het bos ook de subassociatie van klaverzuring van het eiken-haagbeukenbos voorkomt. Dit bostype is gezien de bodem van het bos ook classificierend voor het beuken-eikenbos (Profieldocument). Deze soortenrijke bosvegetatie is droogtegevoelig en grondwaterafhankelijk.¹⁷ Vooral hoge(re) grondwaterstanden in de winterperiode zijn daarbij belangrijk. Omdat de NDA er niet vanuit gaat dat er een verdrogingsgevoelige vegetatie aanwezig is, geeft de NDA geen goed beeld van de mate waarin verdroging heeft plaatsgevonden.

Samenvattend is de Ecologische Autoriteit van mening dat op basis van de huidige toestand van het bos een verstoorde situatie en verslechtering niet uit te sluiten is. Het is mogelijk dat een verstoorde situatie al vóór 2004 aanwezig was. De Ecologische Autoriteit adviseert daarom niet alleen de situatie in 2004 te reconstrueren maar ook de historische situatie in beeld te brengen. Betrek in deze analyse ook de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan als gevolg van de beheerkeuzes die vanaf 1962 zijn gemaakt (zie paragraaf 2.3).

Habitatype hoogveenbossen

Het habitatype hoogveenbossen komt volgens de NDA op een beperkte oppervlakte voor in een natte zone langs de oever van het vennetje. De soortensamenstelling van de ondergroei van het hoogveenbos(je) wijst op eutrofiering door meststoffen. Op basis van het veldbezoek constateert de Ecologische Autoriteit dat dit waarschijnlijk mede een gevolg is van de afstroming van landbouwwater van de aangrenzende akkers. Ook overbelasting met stikstof speelt hier een rol (zie 2.3).

Vanuit het ven wordt met meststoffen verrijkt water via een watergang ingelaten in het hoogveenbos. De NDA noemt dit en het borgen van een stabiele waterstand in het ven een zorgpunt. Het hoogveenbos heeft zowel voor oppervlak als kwaliteit een behoudsdoelstelling. De vraag is of door de geconstateerde zorgpunten wel wordt voldaan aan het verslechteringsverbod. De NDA gaat hieraan voorbij.

¹⁵ Uit de vegetatiekartering uit 2020 (Jongman, 2020) blijkt dat velden met bramen en stekelvarens 14% van de oppervlakte van het bos bedekken.

¹⁶ Ook het aanwijzingsbesluit wijst hierop. In de toelichting bij het doel beuken-eikenbossen met hultst staat: "Norgerholt is één van de weinige Natura 2000-gebieden met een bijzonder goede vorm van het habitatype beuken-eikenbossen met hultst. Het is één van de weinige gebieden met goede bosrandbegroeiingen, toch is kwaliteitsverbetering mogelijk (herstel van de populaties van bijzondere vormen van bosmuur – de "Norger bosmuur" – en bramen), zowel langs paden als langs de buitenrand." Verder is aangegeven: "Het Norgerholt is geselecteerd als een van de 5 beste gebieden voor beuken-eikenbossen met hultst (H9120) in Nederland."

¹⁷ Van der Werf, S. (1991) Natuurbeheer in Nederland Deel 5. Bosgemeenschappen. Pudoc Wageningen.
Stortelder, A.F.H., J.H.J. Schaminée, P.W.F.M. Hommel (1999). De vegetatie van Nederland deel 5. Ruigten, struwelen bossen. Opulus Press. Uppsala / Leiden.

Breng de referentiesituatie in 2004 én de historische ontwikkeling van de habitattypen in beeld. Geef inzicht in de ontwikkeling van de bosvegetatie in de tijd. Geef inzicht in abiotische veranderingen die hebben plaatsgevonden én daardoor veroorzaakte knelpunten. Gebruik deze informatie om maatregelen voor herstel en verbetering te formuleren.

Maak de verbeterdoelstelling concreet

Het is belangrijk de verbeterdoelstelling voor het habitatype beuken-eikenbossen concreter uit te werken. De Ecologische Autoriteit adviseert daarom vast te leggen met welke criteria de kwaliteit van het bos wordt beoordeeld en gemonitord en daarbij aan te sluiten op de kwaliteitscriteria die in het profielendocument zijn genoemd.¹⁸

Voor de uitwerking van de verbeterdoelstelling zijn inzicht in de referentie, historische gegevens, de huidige situatie, de trends en de ecologische potentie van het gebied van belang. Binnen het Norgerholt zijn er verschillen aanwezig in standplaatscondities. Zo komen in het bos verschillende bodemtypen voor en hebben de randen van het bos en de randen langs paden andere kenmerken en potenties dan de kern van het bos. Werk de doelstelling daarom zo specifiek mogelijk uit en houd rekening met de verschillen binnen het gebied.

Werk de verbeterdoelstellingen concreter uit en houd daarbij rekening met de ecologische potentie van het gebied. Geef aan wat de gewenste kwaliteit is en waar en wanneer die bereikt moet worden.

Effecten van klimaatverandering

Klimaatverandering betekent dat in de toekomst arealen van soorten en habitattypen kunnen opschuiven van zuid naar noord en populatiegroottes kunnen toe- of afnemen. Zowel neerslag als perioden met droogte nemen door klimaatverandering toe waardoor het waterstands- en vochtregime voor habitattypen en soorten gaat veranderen. Dit kan betekenen dat het Norgerholt meer of minder geschikt wordt voor bepaalde habitattypen en soorten.

Geef aan in hoeverre habitattypen bestand zijn tegen de effecten van droogte en wateroverlast en of er maatregelen nodig en mogelijk zijn om de effecten van klimaatverandering te beperken. Besteed in de monitoring aandacht aan de aanwezigheid van gebiedsvreemde of habitatvreemde soorten die kunnen samenhangen met klimaatverandering.

2.3 Landschapsecologische systeemanalyse en drukfactoren

Inzicht in het landschapsecologische systeem

Inzicht in het landschapsecologische systeem is de basis voor de analyse van de huidige natuurkwaliteit, de analyse en beoordeling van het effect van drukfactoren en is nodig om te kunnen bepalen wat effectieve maatregelen zijn om de natuurkwaliteit te behouden of verbeteren.

De NDA voor Norgerholt bevat geen (samenvatting van een) landschapsecologische systeemanalyse (LESA). De NDA geeft wél een compacte samenvatting van het geohydrologische systeem. Een beschrijving van de samenhang tussen de abiotische en ecologische gebiedskenmerken ontbreekt echter.

De Ecologische Autoriteit constateert in de NDA kennislacunes over het ecohydrologische systeem. De NDA geeft bovendien geen duidelijk en eenduidig beeld van de knelpunten in het gebied en van de invloed van de knelpunten op de natuurkwaliteit van het Norgerholt. Knelpunten zijn er in de waterhuishouding, stikstof, bodem, de waterhuishouding van het ven en mogelijk ook het beheer. Deze paragraaf gaat in op deze kennislacunes. Het aanvullen van de NDA op de aangegeven punten biedt inzicht in maatregelen die nodig zijn om de natuurdoelen in het Norgerholt te halen.

¹⁸ Het gaat om de kwaliteitscriteria vegetatie, typische soorten, abiotiek, structuur en functie, eventueel aangevuld met locatiespecifieke criteria die inzicht geven in de kwaliteit van de Drentse variant van dit habitatype.

De Ecologische Autoriteit adviseert een (samenvatting van een) landschapsecologische systeemanalyse op te nemen waarin de samenhang tussen de abiotische en ecologische gebiedskenmerken is beschreven.

Waterhuishouding

Grondwatersysteem

Uit de NDA en het veldbezoek komt naar voren dat de beheerder van het gebied zorgen heeft dat het Norgerholt verdroogt door de droge zomers in de afgelopen jaren, en mogelijk ook door verlaging van de grondwaterstanden in de omgeving. Tijdens het veldbezoek constateerde de Ecologische Autoriteit dat in een gedeelte van het Norgerholt waar een veenbodem aanwezig is, de bodem lijkt te zijn gedaald waardoor een aantal bomen op de wortels ('op stelten') staan. Dit duidt op de mineralisatie van de veenbodem door een verlaagde grondwaterstand.

Volgens de NDA is het beuken-eikenbos niet verdrogingsgevoelig. De NDA baseert dit op een hydrologische en ecologische analyse (Sweco, 2018)¹⁹. Wél stelt de NDA dat de grondwaterstanden boven de keileemlaag niet verder mogen zakken om verdroging van de natuur te voorkomen.

In de analyse door Sweco (2018) staat dat de keileemlaag ondoorlatend is en dat het verloop van de grondwaterstand boven de keileemlaag niet wordt beïnvloed door de grondwaterstand onder de keileemlaag. De Ecologische Autoriteit wijst erop dat uit verschillende onderzoeken naar het geohydrologisch functioneren van keileemlagen naar voren komt dat keileemlagen niet geheel ondoorlatend zijn.²⁰ De Ecologische Autoriteit constateert daarom dat er wél sprake kan zijn van een interactie tussen de grondwaterstand boven en onder de keileemlaag. Het gevolg hiervan is dat ingrepen in het (regionale) hydrologische systeem, zoals verlaging van de drainagebasis in beekdalen en watergangen en grondwateronttrekkingen, kunnen leiden tot verdroging van de keileemgronden en de daar aanwezige natuur. De mate waarin is sterk gebiedsafhankelijk.

Wat in de NDA van het Norgerholt en de onderliggende onderzoeken volgens de Ecologische Autoriteit ontbreekt is een historische analyse van het grondwaterstandsverloop boven en onder de keileemlaag. Het gaat hierbij onder andere om een analyse van een daling van de grondwaterstand onder de keileemlaag door ingrepen in het regionale hydrologisch systeem die kunnen hebben geleid tot verdroging van het Norgerholt.

Samenvattend acht de Ecologische Autoriteit de conclusies in de NDA over het al dan niet optreden van verdroging in het Norgerholt onvoldoende navolgbaar. Deze gaan uit van verkeerde aannames en er ontbreekt een historische analyse van het functioneren van het hydrologisch systeem. Ook gaat de NDA niet specifiek in op de effecten van het gebruik van grondwater voor beregening van (landbouw) gewassen en het verlagen van de drainagebasis door de aanleg van watergangen of drainage in de directe omgeving.

Bepaal welke veranderingen in de omgeving van het Norgerholt hebben plaatsgevonden en of deze veranderingen hebben geleid tot een verlaging van de grondwaterstand in het Norgerholt. Breng in beeld welke effecten dat heeft gehad op de kwaliteit van de beide habitattypen in het Norgerholt.

Waterhuishouding ven en moerasbos

Volgens de NDA kan inspoeling vanuit de omliggende akkers een rol spelen bij de voedselrijke toestand van het moerasbos. Verder speelt volgens de NDA het voormalige agrarische gebruik hierin een mogelijke rol. In de NDA is het ontbreken van een stabiele waterstand in het ven als knelpunt/zorgpunt gesignaleerd. De hydrologie van het ven en moerasbos, zowel de waterkwaliteit als kwantiteit, is benoemd als kennishiaat.

De Ecologische Autoriteit constateerde tijdens het veldbezoek dat in het moerasbos de effecten van eutrofiering te zien zijn. De aanwezigheid van pitrus wijst hier bijvoorbeeld op. Aangezien het ven direct grenst aan een

¹⁹ Sweco, 2018. Grondwatersituatie N2000 gebied Norgerholt. Beschrijving van de actuele hydrologische en ecologische toestand van het N2000 gebied Norgerholt voor de periode 2008-2017 aan de hand van het meetnet verdroging.

²⁰ Dit blijkt onder andere uit Bakker, T.W.M 1984. Het Dwingelderveld. Deelrapport Geohydrologie. Staatsbosbeheer 1984-29.

hellende akker is het aannemelijk dat de aanvoer van meststoffen via uit- en afstroming maaiveldafstroming en het grondwater de optredende eutrofiëring kunnen verklaren. Dit is ook elders in Drenthe aangetroffen.²¹ Dit leidt dan tot verrijking van het ven, de waterloop die het bos inloopt en het moerasbos dat langs de oevers van het ven ligt.

Voer onderzoek uit naar de hydrologie van het ven (waterkwaliteit en waterkwantiteit) en formuleer maatregelen om de stabiele waterstand te realiseren. Voer maatregelen uit om de inspoeling van meststoffen vanuit de aangrenzende akkers te beperken.

Stikstof en bodem

De NDA brengt de achtergronddepositie voor de situatie in 2020 in kaart. Daaruit blijkt dat er in het hele gebied sprake is van overbelasting met stikstof. Concrete maatregelen om de overbelasting terug te brengen zijn nog niet in zicht. Bovendien is de reductieopgave voor stikstof groter geworden door de verlaging van de kritische depositiewaarde (KDW) voor het habitatype beuken-eikenbossen met hulst ná het verschijnen van de NDA.²² In de NDA is de stikstofoverbelasting per habitatype weergegeven maar de NDA maakt niet expliciet duidelijk welke stikstofreductie nodig is om niet langer overbelasting te laten plaatsvinden.

De NDA stelt dat stikstofdepositie en de geringe oppervlakte de belangrijkste knelpunten voor de natuurdoelen in Norgerholt zijn. De NDA geeft verder aan dat dit -voor het habitatype beuken-eikenbos met hulst- nog geen effect heeft gehad op de vegetatie en bodem. De waargenomen vermesting in het habitatype hoogveenbossen wordt in de NDA niet toegeschreven aan stikstofdepositie.

De Ecologische Autoriteit constateert dat de NDA het ontbreken van de invloed van stikstof op de natuurkwaliteit onvoldoende beschrijft en onderbouwt. Gelet op de zeer grote overschrijding van de KDW van het habitatype beuken-eikenbossen met hulst, de cumulatie van stikstof in de bodem door jarenlange te hoge deposities en de geconstateerde negatieve veranderingen in de vegetatie van het habitatype vindt de Ecologische Autoriteit dat een betere onderbouwing van deze conclusie nodig is. De effecten van stikstofdepositie via verzuring en vermesting zijn volgens de Ecologische Autoriteit in het gebied bijvoorbeeld te zien aan de toename van stikstofminnende soorten in de bosranden en de aanwezigheid van pitrus in het hoogveenbos. In de NDA wordt dit niet geconstateerd. De NDA bevat naar de mening van de Ecologische Autoriteit geen concrete onderbouwing voor de conclusie dat verzuring en vermesting van de bodem niet is opgetreden. De NDA bevat geen concrete (verwijzing naar) bodemgegevens waaruit dit blijkt.

De NDA stelt desondanks dat er geen (overlevings- en herstel)maatregelen zijn om de negatieve effecten van te hoge stikstofdepositie tegen te gaan en dat het verminderen van de stikstofdepositie in het gebied de enige manier is om het risico op achteruitgang te beperken. Hieruit blijkt volgens de Ecologische Autoriteit duidelijk de urgentie om snel bronmaatregelen te nemen.

De Ecologische Autoriteit adviseert de NDA aan te vullen met een analyse van de invloed van stikstof op de natuurkwaliteit. Betrek bij deze onderbouwing het voorkomen van indicatorsoorten voor verzuring en/of vermesting, de huidige staat van de habitattypen en historische ecologische gegevens en gegevens over de bodemgesteldheid.

Aanpassing van de kritische depositiewaarden

Onlangs zijn de KDW's voor verschillende habitattypen en leefgebieden van soorten op basis van nieuw wetenschappelijk onderzoek nader ingevuld.²³ Dit is verwerkt in de nieuwe versie van AERIUS Monitor (5 oktober 2023), samen met onder andere de nieuwe cijfers over de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. De nieuwe KDW's en nieuwe cijfers over de totale depositie waren op het moment van opstellen van de NDA nog niet beschikbaar. Toch zijn deze relevant voor de actuele opgave voor dit gebied. De KDW voor het

²¹ Bakker, T.W.M., I.I.Y. Castel, F.H. Everts, & N.P.J. de Vries (1986). Het Dwingelderveld, een Drents heidelandschap. Pudoc Wageningen.

²² <https://monitor.aerius.nl/gebied/22/onderwerp/depositie-irt-natuur/hoofdstuk/3?voortouwnemer=drenthe>.

²³ Wamelink et al, 2023. <https://research.wur.nl/en/publications/overzicht-van-kritische-depositiewaarden-voor-stikstof-toegepast->.

habitattype beuken-eikenbos met hulst is aangepast (verlaagd van 1429 naar 1071 mo N/ha/jaar). Geef aan wat dit betekent voor de opgave voor het gebied.²⁴ Omdat AERIUS jaarlijks wordt aangepast, is het nodig om de cijfers ook in toekomstige versies van de NDA actueel te houden.

Oppervlakte

Het Natura-2000 gebied Norgerholt is met 26 ha beperkt van omvang. De NDA benoemt dat de geringe omvang samen met stikstofdepositie belangrijke knelpunten voor het Norgerholt vormen. Door de beperkte omvang heeft het bos een grote randlengte waardoor de beïnvloeding vanuit de omgeving relatief groot is.

De Ecologische Autoriteit onderschrijft deze constatering. Het gaat hierbij onder andere om de aanvoer van stikstof via de lucht (stikstofdepositie) en het water (uit- en afspoeling). Dit draagt naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit bij aan verruiging van het moerasbos (met bijvoorbeeld pitrus), de toename van stikstofminnende soorten in de bosranden en mogelijk ook verdringing van zeldzame, karakteristieke bossoorten. Het beheerplan bevestigt dat deze verdringing plaatsvindt.²⁵ De ontwikkelingen zijn in de NDA echter niet beschreven (zie paragraaf 2.2).

De Ecologische Autoriteit constateert dat de NDA geen maatregelen bevat om de negatieve omgevingseffecten te beperken. Een mogelijke maatregel is bijvoorbeeld het realiseren van een bufferzone rondom Norgerholt. Aan de noordrand van het gebied heeft Natuurmonumenten percelen in bezit waarmee de realisatie van een bufferzone al voor een deel is ingezet. Het is wenselijk dit uit te breiden.

Breng specifiek in beeld hoe de belasting met meststoffen via af- en uitspoeling en stikstofdepositie doorwerken in de kwaliteit van de bosvegetatie en de bosranden. Formuleer maatregelen om de negatieve omgevingseffecten van de directe omgeving te beperken. Denk hierbij aan het realiseren van een bufferzone rondom Norgerholt.

Beheer

Sinds 1962 is het beheer in het Norgerholt gericht op de ontwikkeling van een natuurlijk bos, nadat het in de eeuwen daarvoor vooral een gebruiksbos is geweest. Dit beheer betekent in de praktijk dat menselijk ingrijpen tot een minimum wordt beperkt en heeft een belangrijke invloed gehad op de ontwikkeling van met name het beuken-eikenbos.

De NDA gaat beperkt in op de effecten van deze beheerkeuze op de kwaliteitsontwikkeling, en betreft dit volgens de Ecologische Autoriteit ten onrechte niet bij de analyse van knelpunten. Oudere en recentere literatuur laat namelijk zien dat de verarming van de kruidlaag in bossen in belangrijke mate samen kan hangen met de ontwikkeling van het bos. Daarbij speelt de sterke toename van hulst een belangrijke rol omdat deze de lichtinval op de bodem steeds verder beperkt.²⁶

Betrek inzichten uit de literatuur over de effecten van beheer op de kwaliteit van de boshabitats bij een beschouwing van de kwaliteitsontwikkeling in het Norgerholt. Doe dit aan de hand van de kwaliteitselementen vegetatie, typische soorten, abiotiek en structuur en functie. Pas het beheer aan wanneer hieruit blijkt dat dit nodig is om verslechtering van de kwaliteit van het bos te voorkomen en de verbeterdoelstelling te behalen.

²⁴ In het gebied kunnen specifieke omstandigheden aan de orde zijn die zorgen dat ondanks een overschrijding van de KDW, toch een goede kwaliteit aanwezig kan zijn. Let op bij de vaststelling van de KDW voor het type natuur, niet al met deze omstandigheden is rekening gehouden; deze omstandigheden mogen dan namelijk niet nogmaals meegenomen worden voor het gebied.

²⁵ In het beheerplan uit 2016 staat dat in de bosranden gewone vlier, ruigtebraamsoorten, varens en ook brandnetels zijn toegenomen, ten koste van enkele meer kritische plantensoorten. In het beheerplan staat verder dat dit waarschijnlijk mede wordt veroorzaakt door stikstofdepositie, door de invloed van verkeer en vanuit intensief bemeste agrarische percelen in de directe omgeving.

²⁶ Zie bijvoorbeeld: Proosdij & Bijlsma, 2022. Natuurlijke ontwikkeling van bosstructuur en vegetatie in Natura 2000-gebied Norgerholt. WenR, rapport 3137; Van Dort, Bouwma, Broekmeyer & Koop, 1999. Veranderingen in de kruidlaag van bosreservaten. De Levende Natuur 100(5): 154-157.

Overige aspecten

De beheerder gaf tijdens het veldbezoek een aantal voorbeelden van diverse incidenten die in de afgelopen tijd mogelijk hebben geleid tot aantasting van de beschermde natuur. Zo is in het voorjaar van 2023 door onbekenden het venpeil verlaagd wat leidde tot een ongewenste verlaging van het waterpeil in het moerasbos. Verder is bij de aanleg van nieuwe verharding de bosrand langs de weg, die door het bos loopt, aangetast. Dit soort incidenten onderstreept volgens de Ecologische Autoriteit dat een adequate vergunningverlening en handhaving essentieel zijn voor het behoud van de beschermde natuur in het Norgerholt.

2.4 Bestaande en geplande maatregelen

Het beheer in Norgerholt bestaat volgens de NDA in beginsel uit niets doen, met het oog op een natuurlijke ontwikkeling van het bos. De uitgevoerde beheermaatregelen zijn gericht op het terugdringen van exoten²⁷. Daarnaast zijn maatregelen in het kader van de veiligheid genomen (maatregelen tegen vallende takken en bomen langs wegen en paden). De bestrijding van Amerikaanse eik is volgens de NDA succesvol verlopen.

Afgezien van het voortzetten van exotenbeheer²⁸ zijn er de komende periode geen maatregelen gepland. In paragraaf 6.4 van de NDA wordt geconcludeerd dat het verminderen van de stikstofdepositie in het gebied de enige manier is om het risico op achteruitgang te verkleinen. De NDA signaleert de volgende zorgpunten/knelpunten:

- het inspoelen van meststoffen uit de omgeving in het ven;
- het ontbreken van een stabiele waterstand in het ven;
- de veel te hoge stikstofdepositie, met name op het habitatype beuken-eikenbossen met hulst.

In de NDA zijn geen maatregelen opgenomen om deze knelpunten/zorgpunten aan te pakken.

2.5 Synthese en conclusie in de NDA

Oordeel over de conclusies

De NDA concludeert dat verslechtering van de aanwezige habitattypen (beuken-eikenbossen met hulst en hoogveenbossen) niet is uitgesloten en dat het doel voor kwaliteitsverbetering van beuken-eikenbossen met hulst niet wordt gehaald met de bestaande en geplande maatregelen (eindoordeel voor beide habitattypen 'Nee, tenzij'). De Ecologische Autoriteit onderschrijft deze conclusie onder andere op basis van het veldbezoek.

Tijdens het veldbezoek en op basis van de NDA constateert de Ecologische Autoriteit dat de kwaliteit van het Norgerholt onder druk staat (zie paragraaf 2.2.). In het bos en de bosrand zijn de effecten van de overbelasting met stikstof zichtbaar door de aanwezigheid van stikstofminnende plantensoorten die zeldzame bossoorten verdringen. In het gedeelte van het bos met een venige bodem zijn de effecten van verdroging en veenoxidatie zichtbaar door het vrijkomen van de wortels van de bomen ('bomen op stelten'). In het bos zelf zijn tekenen te zien van verarming van de ondergroei, en dit wordt bevestigd door onderzoek naar de veranderingen van de vegetatie in de afgelopen decennia. Deze trend is volgens de Ecologische Autoriteit negatief en de verwachting is dat deze zich verder zal voortzetten.

De Ecologische Autoriteit constateert dat de ondergroei van het hoogveenbos(je) wijst op eutrofiering door meststoffen die waarschijnlijk samenhangt met de afstroming van landbouwwater vanaf de aangrenzende akkers. De Ecologische Autoriteit is het daarom niet eens met de constatering in de NDA dat er sprake is van een stabiele trend in de kwaliteit van de habitattypen beuken-eikenbossen met hulst en hoogveenbossen en sluit niet uit dat de kwaliteit zal verslechteren.

Terecht concludeert de NDA dat het verminderen van de stikstofdepositie essentieel is om (verdere) verslechtering te voorkomen en de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. Desondanks bevat de NDA geen

²⁷ Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers.

²⁸ Gericht op Amerikaanse vogelkers, reuzenbalsemien, reuzenberenklauw en Japanse duizendknoop.

duidelijke aansporingen om op korte termijn bronmaatregelen te treffen die de stikstofdepositie in het gebied aanmerkelijk verlagen.

De Ecologische Autoriteit is verder van mening dat de NDA geen duidelijk inzicht geeft in andere knelpunten dan stikstof, zoals verdroging en de effecten van het gevoerde beheer. Bovendien ontbreken in de NDA maatregelen die nodig zijn om (verdere) verslechtering te voorkomen en de natuurdoelen te behalen. De Ecologische Autoriteit adviseert daarom te onderzoeken welke aanvullende maatregelen nodig zijn en deze zo snel mogelijk uit te voeren.

Richting voor nieuwe maatregelen

Een snelle uitvoering van aanvullende maatregelen is nodig om (verdere) verslechtering te voorkomen en kwaliteitsverbetering van het habitatype beuken-eikenbossen met hulst te realiseren. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen als verdere verslechtering op dreigt te treden.²⁹ Bovendien kan het uitstellen van maatregelen het behalen van doelen belemmeren. De Ecologische Autoriteit adviseert om de aanpak voor herstel van het Norgerholt te richten op:

- het verlagen van de stikstofdepositie door bronmaatregelen;
- het voortzetten van het exotenbeheer;
- het realiseren van een bufferzone rondom het Norgerholt om inwaaiing en inspoeling van te voorkomen;
- het uitvoeren van aanvullend onderzoek naar:
 - de effecten van de gemaakte beheerkeuze op de kwaliteit van het bos en -indien nodig- het aanpassen van het beheer;
 - de omvang van verdroging en de effecten op de natuur en -indien nodig- het formuleren en uitvoeren van maatregelen;
 - de hydrologie (waterkwaliteit en waterkwantiteit) van het ven en moerasbos en het formuleren van maatregelen om de inspoeling van meststoffen naar het ven en het moerasbos te beperken en een stabiel waterpeil te realiseren.

2.6 Kennisprogramma Norgerholt

Een belangrijk onderdeel van een NDA is het bieden van inzicht in gegevens- en kennislücken. In de NDA wordt geconstateerd dat de huidige monitoring niet is afgestemd op het benodigde detailniveau voor een NDA. In de NDA zijn dan ook kennislücken geconstateerd en onderzoeksvragen geformuleerd. De Ecologische Autoriteit adviseert de kennislücken en het benodigd onderzoek in één overzichtstabel samen te vatten. De door de Ecologische Autoriteit geconstateerde onderzoeksvragen zijn in paragraaf 2.5 opgenomen.

De Ecologische Autoriteit adviseert een samenvatting te maken van de kennislücken en onderzoeksvragen en een samenhangend kennis- en monitoringsprogramma op te zetten waarmee de benodigde kennis en informatie structureel wordt verzameld.

²⁹ Zie paragraaf 3 van de interpretation guide Natura 2000-beheer en deze uitspraak van het Europese Hof: C-418/04. 15.

3. Relatie met het provinciale gebiedsprogramma

In dit hoofdstuk wordt een aantal aanbevelingen gedaan over onderwerpen die een sterke relatie hebben met de informatie in de natuurdoelanalyse. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van het gebiedsprogramma, nu en in de toekomst, te verbeteren. Dit is geen complete lijst met adviezen.

Relatie instandhoudingsdoelen met andere doelen van het provinciale gebiedsprogramma

In de nog op te stellen gebiedsprogramma's per provincie wordt gestreefd naar een integrale aanpak op de onderwerpen natuur, water en klimaat. De Ecologische Autoriteit merkt in dit verband opdat de NDA nog niet ingaat op hoe de instandhoudingsdoelen voor Norgerholt zich verhouden tot andere doelen. Ecologisch gezien kunnen deze doelen sterk samenhangen, elkaar versterken, of elkaar tegenwerken. Ook in het advies over de handreiking gebiedsprogramma's vraagt de Ecologische Autoriteit aandacht voor de samenhang en prioritering van de doelen. Voor dit gebied gaat het specifiek over de volgende onderwerpen:

- Realisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN).
- Waterkwaliteit en natuur opgenomen in de Kaderrichtlijn Water (KRW). Het beekdal van de Slokkert is onderdeel van het KRW-lichaam "Bovenlopen Eelder- en Peizerdiep".

Relatie stikstofspoor

Voor het vereiste systeeminzicht rond de Natura 2000-gebieden verwijst de Ecologische Autoriteit naar het advies over de Handreiking natuurdoelanalyse en naar paragraaf 2.3 van dit advies. De NDA geeft nog slecht een beperkt inzicht in 'het stikstofspoor', omdat is gekozen om dit in het gebiedsprogramma pas meer in detail te betrekken. De Ecologische Autoriteit adviseert de informatie voor het provinciale gebiedsprogramma aan te vullen met inzicht in de herkomst van de stikstofbelasting. Dit geeft inzicht in de meest effectieve maatregelen om de stikstofdepositie te verminderen.

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit heeft voor dit advies een werkgroep van deskundigen samengesteld. Deze werkgroep toetst of in de natuurdoelanalyse (NDA) alle essentiële ecologische informatie is betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het Natura 2000-gebied bezocht en met de voortouwnemers en gebiedsbeheerder(s) gesproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer

Provincie Drenthe

Samenstelling van de werkgroep

drs. Gert Dekker

dr. Henk Everts

drs. Reinoud Kleijberg

ir. Kees Slingerland (voorzitter)

drs. Evalyne de Swart (secretaris)

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.ecologischeautoriteit.nl projectnummer 5112 in te vullen in het zoekvak.

